

Avdelningen för kunskapsstyrning
Sofia Lidén
sofia.liden@socialstyrelsen.se

Socialdepartementet

Socialstyrelsens yttrande om Ett stärkt och samlat skydd av välfärdssystemen (SoU 2023:52)

Socialdepartementets diarienummer: S2023/02576

Inledning

Socialstyrelsen har avgränsat yttrandet till frågor som berör myndighetens verksamhetsområde samt till sådana frågor som berör socialtjänstens målgrupper.

Socialstyrelsen delar utredningens uppfattning om att det är viktigt att förebygga brott inom välfärden för att bibehålla ett starkt förtroende för utbetalande myndigheter samt säkerställa att rätt bistånd går till rätt person. Socialstyrelsen har därför inget att erinra mot utredningens förslag i sak, men vill lämna följande synpunkter;

1.3 Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

I utredningen föreslås förändringar i 11 kap. 11 b § socialtjänstlagen (2001:453) genom följande tillägg: ”Socialnämnden har även rätt att ta del av uppgifter i en arbetsgivardeklaration enligt 26 kap. skatteförfarandelagen (2011:1244)”. Ytterligare föreslår utredning att 6 § förordningen (2008:975) kompletteras med ett uttryckligt angivande av vilka uppgifter som socialnämnderna får ta del av i fråga om arbetsgivardeklarationerna.

Socialstyrelsen har inget att erinra mot ändringarna utan gör bedömningen att det möjligen kan underlätta för socialtjänsten att förebygga felaktiga utbetalningar.

10. Återstående frågor avseende det administrativa sanktionssystemet

En sanktionsavgift ska i vissa fall kunna beslutas av de statliga myndigheter som omfattas av bidragsbrottslagen, kommuner och arbetslöshetskassor. Om förslaget genomförs kommer de beslutande myndigheterna, kommunerna och arbetslöshetskassorna få handlägga en helt ny typ av ärenden (10.1). Socialstyrelsen vill uppmärksamma att det kan vara en typ av arbetsuppgift som riskerar att försvåra det förtroendeskapande grunduppdrag som åligger socialtjänsten.

Socialstyrelsen vill även lyfta risken för att sanktionsavgifter döms ut till en redan ekonomiskt utsatt målgrupp, som kan ha svårt att navigera sig i välfärdssystemet alternativt vara beroende av andra för att kunna göra det. Ekonomiskt bistånd är samhällets yttersta skyddsnät och personer som uppbär ekonomiskt bistånd har som regel inte ekonomiskt utrymme att betala en sanktionsavgift – vilket torde leda till att fler personer som uppbär ekonomiska bistånd kan komma att bli skuldsatta.

Det är belagt att det finns en stark koppling mellan överskuldssättning och psykisk och fysisk ohälsa. För den som lever med ekonomisk stress är risken att drabbas psykisk ohälsa och suicid betydligt större än för den övriga befolkningen¹. Sanktionsavgifter kan därför riskera att försvåra förutsättningarna för socialtjänstens målgrupper att leva ett självständigt liv.

Utredningen föreslår att sanktionsavgift ska beslutas även när den enskilde inte har handlat med uppsåt eller varit oaktsam. Socialstyrelsen har tidigare påtalat, och vill understryka, att ett strikt ansvar för den enskilde förutsätter att myndigheter, kommuner och arbetslöshetskassor ger den enskilde förutsättningar för att också kunna göra rätt. Det är viktigt för såväl personer som företräder sig själva som personer som exempelvis företräts av en god man. Socialstyrelsen är därför positiv till utredningens förtydligande att Inspektionen för vård och omsorgs (IVO) uppdrag även ska omfatta att undersöka om det finns brister i den information som tillhandahålls till exempel vid ansökan om ekonomiskt bistånd. Det är en förutsättning att de

¹ Levinsson H, Probert-Lindström S, Holmgren R, Nilsson Sundström E, Ahlström R. **Suicidal behaviour in over-indebted individuals: a cross-sectional study in Sweden.** Lunds Universitet, 2023.

beslutande myndigheterna, i enlighet med utredningens förslag, får i uppdrag att göra det lätt för den sökande att lämna rätt uppgifter.

12. Bidragsspärr

12.2 Ett system med bidragsspärr bör införas

Innebörden av en bidragsspärr enligt utredningens förslag är att den som begått ett bidragsbrott under en viss tid inte ska kunna få ut förmåner och stöd från välfärdssystemen, även om han eller hon annars uppfyller förutsättningarna för en viss förmån eller ett visst stöd. Bidragsspärren bör, enligt utredningens förslag, ges en generell utformning så att i princip alla förmåner och stöd som omfattas av bidragsbrottslagen (2007:612) träffas av en beslutad spärr. En spärr, utformad på detta vis, kommer inte att träffa ekonomiskt bistånd enligt socialtjänstlagen eller bistånd enligt lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. (LMA). (12.2).

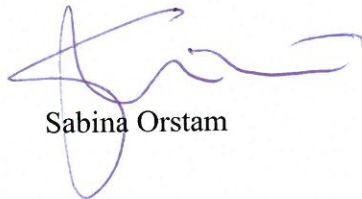
Socialstyrelsen vill framföra att detta sannolikt skulle innebära en förskjutning av personer från de övriga välfärdsförmånerna till ekonomiskt bistånd. Det kan innebära att människor utan andra sociala problem kan komma att hänvisas till ekonomiskt bistånd och att de som har kompletterande ekonomiskt bistånd kan komma att behöva ekonomiskt bistånd i större utsträckning. Det skulle medföra att ekonomiskt bistånd skulle behöva täcka upp för andra förmåner på ett sätt som hittills inte varit brukligt. I 2 kap. 1 § SoL framgår att andra huvudmäns ansvar inte inskränks genom att kommunen har det yttersta ansvaret för den enskilde. Det kan emellertid uppstå situationer då kommunen under en begränsad tid, i väntan på att ett en annan huvudman ingriper, behöver sörja för att den enskilde får nödvändig hjälp. Med en bidragsspärr skulle tiden, där enskilda hänvisas till socialtjänsten och ekonomiskt bistånd istället för den ursprungliga huvudmannen, förlängas. Behovsprövningen av ekonomiskt bistånd är en annan jämfört med den som görs för olika socialförsäkringsförmåner. Utöver kontroll av inkomster utreds också om behovet kan tillgodoses på annat sätt. Ett biståndsbehov som sträcker sig över längre tid medför att socialnämnderna exempelvis kan ställa krav på byte till billigare boende vilket kan få stora konsekvenser inte minst för barn. Socialstyrelsen förordar därför att hänsyn till barnperspektivet analyseras vidare i den fortsatta beredningen.

Socialstyrelsen saknar en djupare analys kring hur en bidragsspärr som omfattar samtliga ersättningar skulle slå mot enskilda med behov av assistansersättning. En person som begått bidragsbrott inom andra

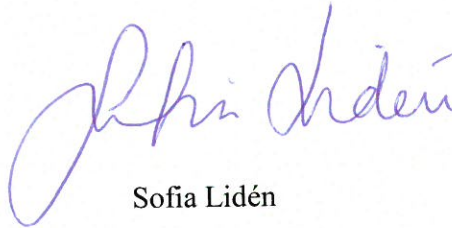
ersättningar kan fortfarande ha ett reellt behov av assistansersättningen.
Risken är att en sådan spärr skulle slå orimligt hårt mot enskilda.

Beslut om detta yttrande har fattats av avdelningschef Sabina Orstam. I den slutliga handläggningen har enhetschef Beatrice Hopstadius deltagit.
Utredaren Sofia Lidén har varit föredragande.

För Socialstyrelsen

Sabina Orstam

Sofia Lidén